

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

LÝ THỊ NHIÊN

CÁI TÔI TRỮ TÌNH TRONG THƠ NGUYỄN QUANG THIỀU

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 60 22 01 21

TÓM TẮT LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Thái Nguyên - 2015

Lời cam đoan

Tôi xin cam đoan công trình luận văn này là sự nỗ lực hết mình của tôi trong quá trình nghiên cứu. Những số liệu thống kê hoàn toàn do tôi tự nghiên cứu. Tôi xin chịu trách nhiệm về luận văn của mình.

Tác giả luận văn

Lý Thị Nhiên

Lời cảm ơn!

Em xin bày tỏ lòng biết ơn tới:

- Các thầy cô giáo: khoa Ngữ văn, khoa Sau đại học – Trường Đại học sư phạm Thái Nguyên, Viện văn học – Trường Đại học sư phạm Hà Nội. Đã giảng dạy, động viên và khích lệ em trong quá trình học tập.

- Nhà thơ Nguyễn Quang Thiều, người luôn quan tâm và giúp đỡ để em hoàn thành luận văn này.

Em xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới TS. Hoàng Điệp, người đã tận tình chỉ bảo, hướng dẫn em trong suốt quá trình nghiên cứu để hoàn thành luận văn này.

Em xin chân thành cảm ơn gia đình, bạn bè đã động viên và đồng hành cùng em trong suốt quá trình học tập, nghiên cứu.

Thái Nguyên, ngày 15 tháng 5 năm 2015

Tác giả luận văn

Lý Thị Nhiên

MỤC LỤC

Lời cam đoan	i
Lời cảm ơn.....	ii
Mục lục	iii
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề.....	1
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	4
4. Nhiệm vụ nghiên cứu	5
5. Phương pháp nghiên cứu	5
6. Đóng góp của luận văn	5
7. Cấu trúc luận văn	6
Chương 1: KHÁI QUÁT VỀ CÁI TÔI TRỮ TÌNH VÀ SỰ NGHIỆP SÁNG TÁC CỦA NGUYỄN QUANG THIỀU	7
1.1. Khái niệm “cái tôi” và “cái tôi trữ tình”	7
1.1.1. Cái tôi.....	7
1.1.2. Cái tôi trữ tình.....	9
1.2. Sự vận động cái tôi trữ tình trong thơ Việt Nam.....	11
1.2.1. Cái tôi trữ tình trong văn học dân gian.....	11
1.2.2. Cái tôi trữ tình trong văn học trung đại	12
1.2.3. Cái tôi trữ tình trong thơ hiện đại	13
1.3. Những thành tựu trong sự nghiệp sáng tác của Nguyễn Quang Thiều	15
1.3.1. Khái quát về cuộc đời nhà thơ Nguyễn Quang Thiều	15
1.3.2. Những thành tựu trong sự nghiệp sáng tác.....	16
1.3.3. Quan niệm sáng tác và tư duy đổi mới thơ của Nguyễn Quang Thiều. ..	17
1.3.3.1. Quan niệm sáng tác của nhà thơ Nguyễn Quang Thiều.	17
1.3.3.2. Nguyễn Quang Thiều và những đổi mới trong cảm hứng sáng tác	20
Chương 2: SỰ THỂ HIỆN CỦA CÁI TÔI TRỮ TÌNH TRONG THƠ NGUYỄN QUANG THIỀU.....	27
2.1. Cái tôi của những nỗi niềm muôn thuở	27

2.1.1. Cái tôi đa cảm.....	27
2.1.2. Cái tôi của những đối cực.....	36
2.2. Cái tôi của sự sáng tạo.....	40
2.2.1. Cái tôi của khát vọng kiếm tìm.....	41
2.2.2. Cái tôi của những miền tâm linh châu thổ.....	45
Chương 3: NGHỆ THUẬT THỂ HIỆN CÁI TÔI TRỮ TÌNH TRONG THƠ NGUYỄN QUANG THIỀU.....	53
3.1. Thể thơ.....	53
3.1.1. Thơ tự do.....	53
3.1.2. Thơ văn xuôi.....	58
3.2. Ngôn ngữ.....	61
3.2.1. Ngôn ngữ tự nhiên.....	62
3.2.2. Ngôn ngữ siêu thực, lạ hóa.....	65
3.3. Biểu tượng.....	68
3.3.1. Cánh đồng và dòng sông quê hương.....	69
3.3.2. Bóng tối và ánh sáng.....	72
KẾT LUẬN.....	77

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Nguyễn Quang Thiều là một trong những nhà thơ tiên phong trên hành trình cách tân thơ Việt. Việc hiểu và khám phá thơ Nguyễn Quang Thiều không phải là điều đơn giản, tuy nhiên những sáng tác của ông vẫn luôn giữ một vị trí đặc biệt trong lòng độc giả yêu thơ. Sức hấp dẫn của thơ Nguyễn Quang Thiều không chỉ thể hiện qua những nội dung mà nhà thơ phản ánh về cuộc sống mà còn thể hiện qua những hình thức nghệ thuật (những hình ảnh biểu tượng, ngôn ngữ thơ) tạo nên một phong cách nghệ thuật riêng.

Nguyễn Quang Thiều là một trong những nhà thơ có bản lĩnh và tài năng sáng tạo nghệ thuật. Ông đã có không ít tác phẩm ghi dấu những bước thành công trên văn đàn thi ca Việt Nam hiện đại sau năm 1975. Những tác phẩm thơ của Nguyễn Quang Thiều vẫn là mảnh đất cần khám phá các tầng ý nghĩa sâu xa nên đòi hỏi phải có niềm đam mê và sự nỗ lực lớn. Cái tôi trữ tình trong thơ Nguyễn Quang Thiều có nhiều biểu hiện mới mẻ được ẩn dấu đằng sau những lớp ngôn từ nghệ thuật. Trải qua chuyến hành trình dài gồm năm tập thơ tiêu biểu, bắt đầu từ tập thơ **Ngôi nhà tuổi 17** đến tập thơ **Cây ánh sáng**, cái tôi trữ tình trong thơ Nguyễn Quang Thiều cũng đã thực hiện chuyến một hành trình đi tìm những giá trị tinh thần chân chính. Chính vì vậy việc nghiên cứu tìm hiểu về “*Hình tượng cái tôi trữ tình trong thơ Nguyễn Quang Thiều*” là một việc cần thiết để làm cơ sở khoa học nhằm nhận diện, đánh giá những nét đặc sắc, độc đáo của cái tôi trữ tình của nhà thơ. Đồng thời làm sáng tỏ hơn sự đóng góp của nhà thơ đối với thi ca Việt Nam hiện đại qua những khắc họa rõ nét, giáo dục sâu sắc.

Chúng tôi lựa chọn đề tài nghiên cứu: “*Cái tôi trữ tình trong thơ Nguyễn Quang Thiều*” với mong muốn trau dồi thêm kiến thức về thơ hiện đại Việt Nam sau 1975 nói chung và hiểu biết rõ hơn về thơ của Nguyễn Quang Thiều nói riêng. Bên cạnh đó, đây sẽ là tài liệu tham khảo bổ ích cho bạn yêu thơ và giảng dạy văn thơ Nguyễn Quang Thiều.

2. Lịch sử vấn đề

Với sự xuất hiện của tập thơ **Ngôi nhà tuổi 17** (1990) phong cách nghệ thuật của nhà thơ Nguyễn Quang Thiều cũng dần được định hình qua sự nỗ lực

nhằm tạo nên một thế giới nghệ thuật thơ độc đáo. Với những đóng góp mới mẻ, cùng những cách tân nghệ thuật độc đáo Nguyễn Quang Thiều đã trở thành một “hiện tượng thơ”. Những cuộc tranh luận về hiện tượng thơ Nguyễn Quang Thiều đã tạo thành hai xu hướng rõ rệt trên thi đàn và hình thành nên nhóm bài viết khá khu biệt. Bên cạnh những đánh giá, phản ứng gay gắt là hàng loạt những bài viết cổ vũ sự khám phá, tìm tòi của nhà thơ. Năm 1992, tập thơ **Sự mất ngủ của lửa** ra đời đã gây làn sóng dư luận mạnh mẽ về “*Tài và tâm của người viết phê bình*” [57]. Đã có không ít lời phê phán và cho rằng đây là thứ thơ “ngoại nhập”. Nhà thơ Trần Mạnh Hảo cho rằng: “*Thơ Nguyễn Quang Thiều non kém về mặt nghệ thuật*”, là thơ “lai căng”, thơ “dịch sỏi”, “*Dịch tiếng Việt sang tiếng ta*”...[19, tr 82]. Tuy nhiên, đó chỉ là những quan niệm phiến diện chứa đầy mâu thuẫn khi đánh giá về thơ Nguyễn Quang Thiều. Nhiều nhà nghiên cứu phê bình văn học dưới đây đã đánh giá rất đúng về nhà thơ:

Trần Vũ Khang khẳng định: “*Nguyễn Quang Thiều phải được xem như là cái đỉnh bất ngờ nhô lên giữa những ngọn đồi (...) đây là giọng thơ lần mẽ tới những cây bút thế hệ mới phía Bắc đến nỗi có thể vach một danh giới giữa nhóm làm thơ theo Thiều với nhóm làm thơ khác Thiều*” [26].

Trong bài viết **Người đi qua cơn khát của sa mạc thơ**, tác giả Nguyễn Việt Chiến nhận xét: Nguyễn Quang Thiều là “*nhà thơ đầu tiên bằng những nỗ lực vượt bậc và tài năng suất sắc của mình đã xác lập một giọng điệu mới trong thơ Việt*”, “*thơ của anh như một bản giao hưởng của rất nhiều khái niệm, cảm giác, ý tưởng và suy ngẫm cùng tấu lên tràn đầy sức tưởng tượng lạ lẫm. Nguyễn Quang Thiều đã âm thầm khắc họa bằng cảm xúc, bằng những liên tưởng thơ để tìm ra cách nói riêng bằng ngôn ngữ hình ảnh đặc thù mà chỉ thơ mới có được*”[4].

Nhà thơ Nguyễn Quỳn nhận xét về những nỗ lực sáng tạo của nhà thơ Nguyễn Quang Thiều: “*Nguyễn Quang Thiều đã có một cuộc vượt biển thực sự*

trong tâm hồn mình khi ông xuất bản tập thơ “Sự mất ngủ của lửa”. Không cần nhắc lại chúng ta cũng biết sự đóng góp vô cùng lớn lao của tập thơ này đối với các trào lưu thơ ca hiện đại từ hình thức, ngôn ngữ đến ý tưởng hiện diện trong đó. Nhưng tôi khẳng định rằng sự đóng góp lớn lao nhất của tập thơ “Sự mất ngủ của lửa” không chỉ đối với thơ ca hiện đại nói riêng mà nó còn tác động nhiều đến mỹ cảm của người Việt hiện đại...”[46].

Thành công bước đầu của Nguyễn Quang Thiều đã tạo ra tiếng vang mạnh mẽ, sức ngân vang ấy lan tỏa bởi cảm xúc chân thành mà nhà thơ gửi gắm qua những thể nghiệm ngôn từ đầy sáng tạo. Cùng thế hệ những nhà thơ trưởng thành trong sáng tác sau năm 1975, nhà thơ Mai Văn Phấn nhận định: “Nguyễn Quang Thiều đã hoàn thành sứ mệnh của thi sĩ tiên phong trong thời đại thi ca còn dày đặc sương mù (...) Ông đã đem đến cho thơ Việt một cấu trúc thơ mới lạ, những hình ảnh rời, xa nhau trong những kết dính mờ nhạt, tinh thần phản tỉnh mãnh liệt làm đổ vỡ những trật tự cũ, tường minh từng góc sâu tăm tối trong ký ức mỗi người, tạo những góc nhìn tỉnh táo, sắc lạnh vào đời sống hiện thực.” [42].

Trong bài viết **Về biểu tượng lửa trong thơ Nguyễn Quang Thiều** Đặng Vũ Hoàng đã khái quát chung về những cách tân trong thơ Nguyễn Quang Thiều: “Là người được đánh giá là gặt hái được nhiều thành công trong thế hệ thơ thứ ba, Nguyễn Quang Thiều đầy nhiệt huyết trong việc tìm tòi và cách tân thơ ca. Về mặt ngôn ngữ, không phải là những cách nhào nặn, sắp xếp kỳ khôi và rối rắm các con chữ kiểu Lê Đạt, Dương Tường, sự cách tân ngôn ngữ thơ của Nguyễn Quang Thiều là sử dụng thuần thục thể thơ văn xuôi để diễn đạt tân kỳ những câu thơ không vần điệu. Về nội dung, đó là góc nhìn cận cảnh những mặt trái của xã hội trong thời kỳ đô thị hóa, là sự khai thác những hình ảnh thơ, những biểu tượng độc đáo, mới lạ: những người đàn bà góa, những con vật, lửa...” [22].

Nghĩ về một số “Phản trường ca” Diêu Lan Phương còn ghi nhận nỗ lực sáng tạo của Nguyễn Quang Thiều khi ông và những nhà thơ khác đã mang

tới cho thể loại trường ca sự đổi mới quý báu: “*Nguyễn Quang Thiều là một trong vài nhà thơ đương đại xuất sắc nhất. Thơ anh thể hiện một nội lực dồi dào và đầy ám ảnh. Trong rất nhiều những thể nghiệm cách tân thì những cách tân về thể loại trường ca là vô cùng ấn tượng*” [59, Tr. 63].

Đỗ Minh Tuấn coi những nội dung mà nhà thơ Nguyễn Quang Thiều phản ánh đã “*Phát lộ tâm thức thời đại*” [57]. Qua những vần thơ mang đặc điểm thi pháp hiện đại mới mẻ của Nguyễn Quang Thiều, nhà thơ Trần Đăng Khoa cho rằng: “*Nguyễn Quang Thiều đã phá bỏ lối đi quen, mở ra con đường mới chưa hề có*” [60, Tr.171]. Mặc dù ủng hộ tinh thần đổi mới nhưng Trần Đăng Khoa và Đỗ Minh Tuấn chưa khơi lên được mạch nguồn mỹ cảm mới mẻ, chưa nhất quán trong việc đánh giá đặc trưng thơ Nguyễn Quang Thiều.

Có thể thấy, hầu như những bài viết này mới chỉ đưa ra những nhận định, tìm hiểu một cách khái quát về thơ Nguyễn Quang Thiều mà chưa đi sâu vào việc phân tích những cái tôi trữ tình trong thơ Nguyễn Quang Thiều một cách hệ thống. Tuy nhiên, những đánh giá nhận xét của những người nghiên cứu đi trước chính là con đường gợi mở vô cùng quý giá cho chúng tôi thực hiện đề tài “*Cái tôi trữ tình trong thơ Nguyễn Quang Thiều*”.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

- Đối tượng: Luận văn nghiên cứu những thành tựu trong sự nghiệp sáng tác thơ ca của Nguyễn Quang Thiều. Đặc biệt, đi sâu nghiên cứu một cách hệ thống và toàn diện cái tôi trữ tình trong thơ Nguyễn Quang Thiều. Từ đó, thấy được giá trị của cái tôi trữ tình, góp phần làm nên phong cách độc đáo trong sự nghiệp sáng tác của nhà thơ.

- Phạm vi nghiên cứu: Khảo sát quá trình sáng tác thơ của Nguyễn Quang Thiều đã xuất bản đó là nghiên cứu tập thơ **Châu thổ**. Đây là tuyển tập thơ gồm 6 tập thơ chính của nhà thơ Nguyễn Quang Thiều, gồm **Ngôi nhà tuổi 17** (1990), **Sự mất ngủ của lửa** (1992), **Những người đàn bà gánh nước sông** (1995), **Nhịp điệu châu thổ mới** (1997), **Bài ca những con chim đêm** (1999),

Cây ánh sáng(2009). Bên cạnh đó còn tìm hiểu sáng tác ở các thể loại khác của nhà thơ để hiểu rõ hơn hành trình sáng tạo của Nguyễn Quang Thiều.

4. Nhiệm vụ nghiên cứu

Nghiên cứu quan niệm và tư tưởng sáng tác của nhà thơ Nguyễn Quang Thiều qua những phát ngôn, những bài viết, những tiểu luận... để hiểu được cái tôi trữ tình mà tác giả thể hiện qua các tác phẩm thơ.

Qua những phân tích các tác phẩm của nhà thơ Nguyễn Quang Thiều giúp hiểu sâu sắc hơn nội dung để từ đó khái quát về cái tôi trữ tình trong thơ của ông. Đồng thời khẳng định được những đóng góp của nhà thơ Nguyễn Quang Thiều đối với nền thơ đương đại.

5. Phương pháp nghiên cứu

- Phương pháp phân tích – tổng hợp: Phân tích, chứng minh, thẩm bình để thấy rõ cảm hứng chủ đạo làm nổi bật những nét độc đáo trong thơ Nguyễn Quang Thiều

- Phương pháp đối chiếu - so sánh: Đặt tác giả trong sự tương quan với các nhà thơ khác để thấy rõ những yếu tố làm nên cái tôi trữ tình trong sáng tác của Nguyễn Quang Thiều

- Phương pháp tiểu sử: Nghiên cứu cái tôi trữ tình tác giả làm nổi bật sự độc đáo trong thế giới nghệ thuật thơ nên đòi hỏi phải có phương pháp tiếp cận tác giả.

6. Đóng góp của luận văn

Luận văn chỉ ra sự khác biệt độc đáo cái tôi trữ tình của nhà thơ, là tài liệu tham khảo hữu ích cho độc giả quan tâm, yêu thích thơ Nguyễn Quang Thiều nói riêng và cho việc giảng dạy thơ Việt Nam hiện đại trong nhà trường nói chung.